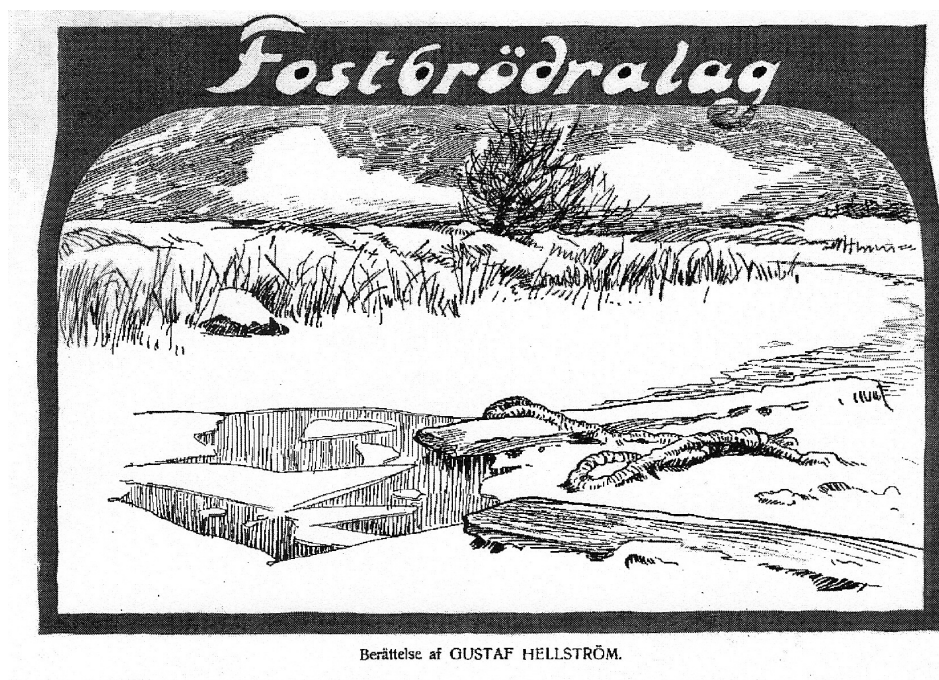

Före Stellan Petreus

Gustaf Hellströms tidiga barndomsskildringar

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 24. Årgång 12
Hösten 2012

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordförandens sida	3
Våren (Gustaf Hellström)	4
Fostbrödralag (Gustaf Hellström)	8
Barnet och döden (Gustaf Hellström)	15
Den underbara hästen (Gustaf Hellström)	18
Fredrik Böök blev trogen barndomens hantverksideal (Hans Holmberg)	29
Hellström-Nytt...	31

I detta nummer av medlemsbladet återges Gustaf Hellströms tidiga barndomsberättelser, aldrig omtryckta i bok. Den första ("Våren") publicerades 1905 och de övriga 1911–12 i den ordning de återges här. Trots en del betydande och intressanta avvikelser är de uppenbara förstudier till romanen *Dagdrömmar* (1921), och Bengt Tomson kunde i sin avhandling (1961) visa att Hellström redan i början av 1910-talet hade planer på en serie romaner som han först avsåg att kalla *Mannen och temperamentet* men senare ändrade till *En man utan humor*, vilket ju också blev den samlande rubriken på de tre första romanerna om Stellan Petreus.

Tomson diskuterar berättelserna utförligt i jämförelse med romanen (se sid. 119 till ca 150). Det är då främst motsättningen mellan illusion och verklighet som avhandlas – barnet är dröm- och fantasimänniska medan den oförstående, stränge fadern är realist. I Sällskapets bok *Det var ingen tjugande idyll* anknyts också till berättelserna (s. 157ff). På höstmötet söndagen 14 oktober får vi tillfälle att diskutera vidare kring Hellströms "självbiografiska" skrivande.

Gustaf Hellström-sällskapet är det enda litterära sällskapet i Kristianstad, och genom vårt "skylt-projekt" har den frågan aktualiserats, att vi i vår verksamhet borde kunna uppmärksamma även andra författare, som på "ont och gott" har präglats av denna stad. Exempel är då å ena sidan Birgitta Trotzig, som aldrig trivdes i staden men som desto mer påverkades av den, och å andra sidan Fredrik Böök som knappast kunde tänka sig en bättre plats på jorden att växa upp på. Hellström skrev ju en roman om en snörmakare och även skomakarsonen Fredrik Böök uppmärksammar Kristianstad som hantverkarstad. Om bland annat hantverket som estetiskt ideal hos Böök skriver Hans Holmberg i föreliggande nummer.

Information om höstens aktiviteter finns på medföljande informationsblad och under Hellström-Nytt, men läs i detta sammanhang också Ordförandens sida!
Red.

Den osignerade Vinjetten till "Fostbrödralag" är hämtad ur Julkvällen 1911.

Bästa Gustaf Hellström-vän!

Sommaren är väl över, och nu får vi ta itu med hösten. För Gustaf Hellström-sällskapet blir det en aktiv och förhoppningsvis spännande höst med flera viktiga aktiviteter. Först på dagordningen står årets *Bokfestival* den 8 september, där Sällskapet som vanligt har ett bokbord på Lilla Torg. Vi har under våren kommit över ett 20-tal Hellströmböcker. Kanske finns det något du inte har? Välkomna att hälsa på oss och botanisera! Under dagen kommer Lennart Leopold att i Läns museets Hörsal (12.00) presentera ett bildspel om miljöer och möten i Gustaf Hellströms liv och författarskap.

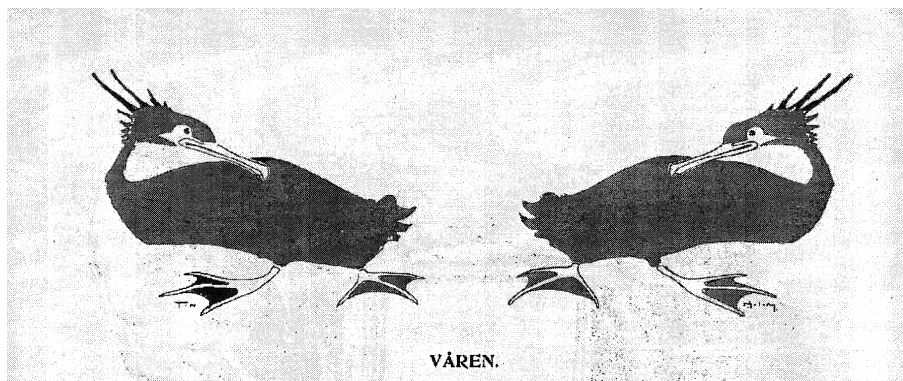
Vår största satsning i höst blir förstås, att Sällskapet skall "debutera" på den stora *Bokmässan* i Göteborg sista weekenden i september. Det skall bli riktigt spännande att lyfta fram "vår" författare i ett sådant stort sammanhang! Och också då hoppas vi, att några av er skall hitta fram till oss genom folkhoparna. Riktigt glada skulle vi bli, om någon/några av er kunde/ville avlösa oss "stånds-personer" någon stund i vår monter. Det är rätt jobbigt att "hålla stånd" flera timmar i sträck – och ibland måste man ju gå ifrån och äta och dricka också!

Vårt redan i höstas presenterade "*skyltprojekt*" har gått i stå – bara tillfälligt hoppas vi dock! Underlaget i text och bild är i huvudsak klart sedan ett bra tag, och vi hoppas fortfarande att snart kunna berika Kristianstad genom att lyfta fram delar av dess litterära historia. Men det är oklart om tillstånd att använda texter och sätta upp skyltar. Förhoppningsvis kommer kommunen att ställa sig välvillig till att hjälpa oss "det sista steget". Vi har alltså inte gett upp det projektet – tro inte det!

Däremot är vårt *tröjprojekt* klart, och resultatet är riktigt snygga tröjor i marin- och kungsblått med fint tryckt text. Ja, de är väl värda att visas upp på oss alla! Tröjorna finns i tre storlekar, och priset kommer att ligga på omkring 150:- per styck. En tröja blir nog en vinst på vårt lotteri på höstmötet, men alla kan ju inte vinna – så kom och köp!

Ja, *höstmötet* är den fjärde viktiga händelsen i höst – ett evenemang, som vi i styrelsen alltid ser fram emot, eftersom vi då får direktkontakt med er trogna medlemmar, som stöttar Sällskapet och gör det möjligt att hålla det i gång. Vi prövar ett nytt programgrepp då – mer av diskussion runt romanen *Dagdrömmar*, och vi hoppas förstås på många intressanta synpunkter på "vår" författare från er deltagare. I övrigt erbjuds sedvanlig förtäring. Alltså: Varmt välkomna till Gustaf Hellström-rummet **söndagen 14 oktober 2012, kl 15.00!**

Disa Lundgren
Ordförande i Gustaf Hellström-sällskapet

Våren

Kaféet var halvmörkt och nästan tomt på gäster. Framför oss på bordet steg röken ur två kaffekoppar, blandade sig med slingorna från våra cigarrer och vid ett af fönsterborden satt en uppasserska och formade bokstäfver till någon uppasserskeväninna.

Utanför fönsterna låg torget. Det började skymma, en underlig blå skymning lik en slöja af blått, som svepte sig omkring människor och spåvagnar och kom oss att tänka på våren. Gaslyktorna voro redan tända, men de lyste blekt och gult som en vårafton eller en tidig höstkväll.

Vi sutto och sågo in i denna blå skymning och om en stund började vi tala om barndomen. Vi hade endast träffats några gånger förr, men något inom oss sade att vi passade för hvarandra och vi talade med den låga röst, med hvilken förtroenden gifvas. Efter en stund slog han betänksamt askan af cigarren, och under det han intog en nästan halfliggande ställning i soffan, började han tala, med ögonen oafbrutet riktade mot kaféflickans hufvud, som fått ljusblå, nästan violetta konturer mot den gula genombrutna gardinen:

– Det är ej blott gamla människor, sade han, som vid tanken på hur de förspillt sitt lif bruka säga att barndomen och ungdomen varit deras lyckligaste tid. Jag har hört äfven andra människor, på hvilkas oförvillade omdömeskraft och osvikliga minne jag litar, försäkra detsamma. Jag måste tro dem, men deras påståenden förvåna mig alltid. Ty när jag tänker på min barndom och min skoltid, tyda de minnen jag har kvar på att jag då var långt ifrån lycklig.

Jag utesluter helt ur räkningen skoltimmarna, hvilkas ödslighet förlängdes ju oftare man smuglade klockan ur västfickan för att se efter hur många minuter som återstodo. Ingen lär väl medräkna dem vid hopsummerandet af barndomens lyckokänslor. Nej, jag tänker på fritiden, dels de få år af medvetet lif och själfständig rörelseförmåga, innan skolgången börjat, och dels sedan jag intagits i läroanstalterna. När jag tänker på dem, äro de minnen jag har kvar endast en känsla af att jag då gick i en ständig ängslan, en ängslan som ej ens lekarna kunde förjaga, emedan det var dessa, som framkallade henne.

De lekar, i hvilka jag som barn och gosse deltog, voro nämligen alltid eller åtminstone oftast af den art, att mina föräldrar ogillade dem. De voro vanligen vågsamma, ofta farliga och stundom äfven i andra afseenden opassande. Mina

lekkamrater voro gossar, som mina föräldrar uttryckligen förbjudit mig att vara samman med. De voro fattigare, äldre och elakare än jag. Och häraf kom sig min ständiga ängslan att mina föräldrar skulle bli underrättade om min öfverträdelse. Jag var också i ständig fara att blifva gripen på bar gärning, ty platsen för våra lekar var gården till det hus, mina föräldrar bebodde. Vi smögo oss visserligen undan, ned i mörka källrar med utmärkta gömställen och upp på vindarna, men ej sällan hände det att vi glömde oss och rusade ut på gården under vilda och höga skrin.

Hvarje afton, då jag slitit mig från mina kamrater och slank ned på stolen vid matbordet, kastade jag alltid en skygg blick på mina föräldrar för att i deras ansikten söka upptäcka, om de voro medvetna om mitt sätt att fördrifva tiden. Om då min faders ansikte någon gång på grund af särskilda bekymmer låg i djupare veck än vanligt, försatte detta mig ögonblickligen i den hemskaste ovisshet, jag kände det som om jag plötsligt hade stelnat eller rättare lamslagits. Jag blef glödande röd ej blott i ansiktet utan öfver hela kroppen, det stack i skinnet som af ohyra, jag vågade ej ens se upp, väntande hvarje minut att orsaken till min faders allvar skulle visa sig vara jag själf. Och under allt detta gjorde jag de största kraftansträngningar att få ned det antal smörgåsar min moder bredt mig.

Det hände ofta att jag blef upptäckt. Men fastän umgänget med de af mina föräldrar ogillade kamraterna aldrig skänkte mig annat än denna känsla af osäkerhet och ångest, kunde jag likväl aldrig undvara deras sällskap. De utöfvade ett egendomligt inflytande på mig och jag beundrade dem. De kunde ofta slå mig och göra mig illa utan att jag därför fann dem mindre älskvärda, och jag minns att till och med den lukt af trångboddhet och instängd luft, som vidlåde deras kläder och kroppar, verkade tilldragande på mig.

När jag, som sagdt, någon gång ertappades och några dagar höll mig undan deras sällskap, kände jag en bitter saknad och de dagarna föreföllo mig fullständigt tillspillogifna och värdelösa.

Vid tio års ålder gick jag i dansskola och då inträffade min första kärlek, ett af de ohyggligaste minnen jag bär på från mina gossår. Hon, som jag älskade, samlade frimärken och denna hennes passion bragte mig för första gången på ekonomiskt obestånd. Den dref mig slutligen att begå ett brott. Hon älskade mig tillbaka och för att tillfredsställa hennes samlarevurm fann jag mig en dag i frimärksskuld för en summa, som vid den tiden var oerhörd, två kronor. Jag insåg tydligt och klart att mina veckopenningar ej skulle räcka till att betäcka bristen. Det skulle krävas många månader härtill och så länge ville min fordringsägare, en äldre skolkamrat och son till en landthandlande, icke vänta. Jag var några dagar betänkt att erkänna allt för mina föräldrar, men hölls tillbaka af känslan att de, på samma gång de blefve ledsna och onda, skulle skratta åt mig och min kärlek. Och detta ville jag undvika.

Hvarje frikvart öfverföll mig min borgenär med sitt kraf, hotande att klå mig, och hvarje eftermiddag kom han hem och sökte mig, hotande att omtala förhållandet för mina föräldrar. Jag var som ett jagadt djur. Slutligen, en dag då

mina föräldrar voro bortbjudna, skramlade jag med tillhjälp af min faders pappersknif summan ur min sparbössa. Härmed hade den yttre handlingen i detta mitt kärleksdrama nått sin höjdpunkt, men ej så det psykologiska momentet. Och alldenstund barnet saknar de intellektuella resurserna att betrakta sin ställning utifrån, från objektivitetens klargörande och afkylande ståndpunkt, är dess inres tragik oftast djupare än den vuxnes. Jag kände mig aldrig säker. Så fort någon af mina föräldrar närmade sig den byrå, där sparbössan hade sin plats, for jag samman som träffad af ett slag och sprang min väg. Jag tillbragte hela eftermiddagarne ute, utan att våga gå hem, jag bjöd mig kvar hos kamrater på kvällsmat för att få stanna bortä ännu en stund o.s.v. Ord, sådana som "pengar", "sparbank" eller dylika, växlade mellan mina föräldrar eller främmande personer i min närvaro, jagade rodnaden på mina kinder. Slutligen kände jag mig ej säker ens under skoltimmarna. Plötsligt midt under en lektion kunde den tanken slå ned på mig, att nu, kanske just nu min moder öppnat sparbössan för att se hur mycket julklappspengar jag hunnit samla. Jag blef med ens frånvarande och rodnad och kritblekhet växlade på mitt ansikte. Min lärare märkte alltid min förvåning och i tanke att jag sysselsatte min hjärna med planerande af eftermiddagens tidsfördrif, gaf han mig frågor, jag ej kunde besvara. Jag fick sålunda ord om mig bland mina lärare att vara slö, ouppmärksam och okunnig.

Denna ängslan varade flera månader. Jag kände mig som en förbrytare, hvilken hvarje ögonblick fruktar att blifva gripen. Till och med stadens poliser ingåfvo mig skräck. Allt detta kulminerade tiden före jul, då sparbössan skulle tömmas för julklappsköp; jag stod vid sidan af min moder då det skedde.

– Det skall väl blifva roligt att köpa julklappar nu, sade hon leende och satte den lilla nyckeln till låset.

Ja, svarade jag.

Men plötslig vägrade mina ben att bära, det svindlade för min hjärna och jag föll omkull. Jag bars in i min säng. När temperaturen mättes hade jag mycket hög feber och först julafton kunde jag vistas uppe.

Huruvida mina föräldrar någonsin upptäckte anledningen till min sjukdom vet jag ej. De låtsade i så fall aldrig därom. Men det dröjde långa tider, innan jag öfvervann sviterna af dessa ohyggliga månader, ångesten hade kommit som ett gift i mina nerver och öfvergaf mig sent. Under många år af min uppväxt och äfven senare plågades jag af aningen att jag som vuxen skulle bli förbrytare.

Nej, jag var ej lycklig.

De lyckligaste dagarna voro egentligen de, som omedelbart föregingo terminernas afslutning. Läxläsningen hade upphört och man hade ett par dagars ledighet. Betygen hade ännu ej satts i ens händer och de känslor af harm och orättvisa de framkallade, tyngde ännu ej sinnet. Och dessutom lågo sommarferierna framför en som en enda solbelyst sommardag.

Men sommarferierna själfva voro ej annat än ett bedrägeri, en tid af skenbar frihet. De påminde om mannen, som bad sina drängar lägga några meter stengärdsgård, medan de hvilade middag.

Och ej ens drömmen drog i betänkande att på det bakslugaste sätt gäcka en. Jag minns hur otaliga gånger jag under terminerna om morgnarna i halfvaket tillstånd drömde att det var söndag och att jag skulle få sofva till klockan nio. Jag sträckte mig belåtet i sängen, ja, jag låg till och med och log, utan att åter våga insomna för att ej förlora den lyckokänsla, denna tanke beredde mig, då dörren öppnades och en halfklädd jungfru trädde in med förklaringen att nu var klockan tre kvart på sex och således tid att stiga upp och gå i skolan.

Men ett minne har jag af att ha varit fullkomligt lycklig, så lycklig, att jag glömde allt annat.

Den gård, i hvilken jag bodde, rensopades af ett gammalt fattighushjon. Han kallades Köttlund, var halt och synnerligen begifven på starka drycker. Ofta var han så drucken att han satte sig i ett hörn af gården och somnade. Då brukade vi smyga oss fram och kittla honom med ett halmstrå i näsan. Vi hade äfven andra sätt att roa oss på hans bekostnad. Ett af dem bestod däri, att då han samlat gårdens sopor och hästspillning i sin kärra, vi rusade fram, välte omkull den och sparkade soporna och hästspillningen åt alla väderstreck. Han sprang efter oss, men hans hälta hindrade honom att hinna oss.

Förhållandet mellan honom och oss tillspetsades slutligen till den grad, att han vid vår blotta åsyn kastade kvasten efter oss. Vi beslöto för den skull att hämnas. En dag inköpte vi en halfbutelj pilsener, som vi tömde till hälften och åter fyllde med recinolja. Det var på eftermiddagen vi utförde planen. Vi marscherade in genom porten, och redan på långt håll svängde vi flaskan som en parlamentärflagga, så att han skulle se våra vänliga afsikter. Han lade också från sig kvasten och haltade oss till mötes i porten. Här höllo vi ett litet tal, hvori vi framhöllo vår ånger öfver att ha skämtat med en gammal man. Vi ville likväl godtgöra detta genom öfverräckandet af den medbragta flaskan. Han tog mot den, drog ur korken och tömde den. Och när han tömt den, såg han på etiketten.

– Det var en stark och god bier, sade han och smackade belåtet.

Sedan höll han ett litet svarstal, förklarande sig ha glömt allt och påpekande hur mycket angenämare det är att vara vänner än fiender.

Så skildes vi åt som det förra slaget.

Denna eftermiddag var jag som sagdt fullkomligt lycklig. Hela min själ jublade vid tanken på följderna. I väntan på att dessa skulle infinna sig tog jag plats vid köksfönstret, från hvilket jag såg honom gå nere på gården och sopa. Hvarje gång han lade kvasten ifrån sig och närmade sig en viss plats, tillfördes mitt hjärta ny glädje.

Men morgonen efter, då jag skulle gå till skolan och sprang genom porten, som var halfskum, öfverfölls jag plötsligen bakifrån af ett fast grepp om min nacke. Det var Köttlunds hand.

– Djäfla häradsskrifvare, skrek han.

Han slog mig med sitt kvastspett på benen och på ryggen. Jag försökte vrida mig loss utan att lyckas.

Han var utom sig af ilska.

– Djäfla häradsskrifvare, skrek han ånyo, jag har sprungit hela natten.

Efter en stund släppte han mig, ty han var själf alldeles utmattad.

Naturligtvis har jag också njutit en barndomslycka af ädlare och djupare slag, men jag har intet minne däraf. Att så i alla händelser är fallet, kan jag förstå af min djupa kärlek och tacksamhet till mina föräldrar, till min moder, som födt mig, smekt mig och lagt mig till sängs, och min fader, som genom sitt arbete satt mig i stånd att inhämta de kunskaper, man måste inhämta för att sedan kunna glömma, det vill säga, satt mig i stånd att blifva en bildad man.

Jag kan ej påstå att jag är lycklig nu. Men jag kan säga, att jag är tämligen lycklig. Det penninglån, välvilliga människor lämnat mig, sätter mig i tillfälle att bebo ett rum, i hvilket jag finner trefnad, och att röka de cigaretter jag tycker bäst om. Jag har tid nog att tänka, se, promenera och läsa de böcker jag önskar. Dessutom är jag ännu vid jämförelsevis god vigör. De växlar jag dragit på min hälsa behöfver jag enligt flera läkares försäkran inlösa först om en åtta à tio år. Jag kan alltså kalla mig tämligen lycklig nu.

*

Det tändes i kaféet och den blå skymningen försvann. Han tystnade och tände sin cigarr som slocknat. Vi betalade och reste oss, ty vid bordet bredvid sutto några fältveterinärstipendiater iklädda uniform och de började tala högljudt.

GUSTAF HELLSTRÖM

Söndags-Nisses påsknummer, 23 april 1905

Tecknaren tills vidare oidentifierad

Fostbrödralag

Det var en af vårterminens första dagar. Öfver den lilla staden stod en svindlande hög och mörkblå himmel med vinternattens alla stjärnor ännu i full brand. Där var snö på gatorna, hård och knastrande, glänsande af sin egen kyla och af snöplogens tyngd.

Staden låg så godt som ännu i mörker. Endast skolans fönster voro upplysta.

Morgonbönen hade gått sin vanliga sömniga gång. Den stora svarta kristendomsläroaren hade utlagt två verser ur kung Davids psalmer utan att väcka annat än det vanliga intresset, då han med bråkande röst uttalade ordet: sela. Men under tiden hade den stela gamla rektorn, med den strama bonjouren och det rätt-rådiga hjärtat, närmat sig katedern. De tre hundra pojkarna vaknade ur sin sömn. Prästens sela drucknade i hostningar och fotskrap. Och då prästen försvann nedför den höga katederns ena trappa, steg rektorn upp för den andra. Hostningarna tystnade. Sex hundra ögon riktas in mot hans hvitskägiga och klassiskt orörliga ansikte. Och så kom det... lugnt och med en värdighet, som skulle ha verkat större, om den ej varit allt för torr i sin sträfhets... ”I natt har åns strömfåra lagt sig. Jag behöfver ej påpeka, hur många gosseliv den redan kräft, och jag för-

bjuder på det strängaste skolans alumner att försöka det lifsfarliga vågspelet att täfla med folkskolans lärjungar i att vara de första, som vare sig gående eller krypande på magen, vare sig med tillhjälp af plankor eller andra hjälpmedel trotsa den bräckliga isen. Ett sådant försök kommer att af mig personligen bestraffas med klass-smörj. Och med klass-smörj följer som bekant lägsta sedebetyget.”

Gymnasisterna sjönko åter samman i sömnig slöhet. Men hos de mindre pojkar slog talet ned. De sågo på hvarandra. Längs bänkraderna gick en hviskning: ån har lagt sig. Bland dessa pojkar fanns där två elfvaåringar, som sutto bredvid hvarandra på andra klassens bänk. Den ena, Ernst, kallades Linjalen på grund af sin längd och sin smalhet, den andra Pytagoras, därför att hans namn var Axel. Då de båda tillsammans trängde sig ut genom dörrarna på väg till klassrummet, sade Linjalen:

– I år ska vi vara de första, du och jag, Pytagoras.

Pytagoras svarade ingenting. Och tystnaden betydde samtycke. Därute började vinterdagen gry, klar och kall.

*

Det var på eftermiddagen samma dag, vid den tid, då en snar vinterskymning gör ett slut på den korta solresan. I horisonten i väster stod en röd skybank, som med varje minut skrumpnade till färg och form, nu sedan solen gått ner. Långt borta steg den höga skorstenen från ett sockerbruk och bolmade ut en rök, som krympte samman, nästan trollades bort till iskristaller.

Så var där ån. Bred som en norrländsk älf med vassbevuxna mader på båda sidor och täckt af is, innerst vid stränderna hvit och tjock, sedan gående öfver i något grått för att midt ute i rännan stå som ett hotfullt band af det svartaste, kallaste mörker. Ett stycke utanför staden, där rännan var som smalast, fanns en stor vak, ett oregelbundet hål med små isstycken som just höllo på att åter frysa samman vid vakens ena ända. Från den grå isen ut till det svarta låg där ett par öfverisade plankor och ett rep, som frusit sig stelt. Till denna plats vallfärdade ända till mörkets inbrott en hel del människor, mest pojkar. De promenerade så långt ut säkerheten tillät, diskuterade, pekade, sparkade på plankan, ryckte loss repet, som frusit fast, och vandrade tillbaka till staden, medan de talade om Linjalen och Pytagoras.

Men under tiden sutto de två elfvaåringarna hemma hos Pytagoras’ mor, den gamla vaktmästaränkan, inbäddade i filter framför en glödheta kamin. Vid sidan om på bordet stod en nästan tömd tillbringare där det ännu ångade från en skvätt kokhet mjölk. Änkan gick ute i köket och torkade Ernsts kläder öfver spisen.

De båda pojkar sutto tysta, Ernst framåtlutad och stirrande ner på golvet, Pytagoras med benen under sig som en kines. Då och då spottade han på den glödheta kaminen och studerade de egendomligt formade fläckar, som blefvo kvar, sedan saliven frästs upp.

– Titta på den där du, det var en lustig fanken, sade han, när han åstadkommit en riktigt egendomlig figur. Hva’ tycker du den liknar?

Men Ernst svarade inte på frågan. I stället sade han:

– Tror du din mor har rätt, att vi kan få lunginflammation?

Pytagoras spottade igen:

– Å fanken, kom det lugnt och öfverlägset.

– Ja, men man kan aldrig veta.

– Å fanken.

Änkan kom in, ett trött och utarbetadt, men mildt ansikte. Hon såg bekymradt på pojkarna.

– Egentligen skulle ni ha pisk. Det är hvad ni skulle ha.

– Å fanken, kom det från Pytagoras. Nu underlät han att spotta. I stället ryckte han ett slag på axlarna, som om han skakat af sig en bagatell.

– Du sänder din mor i grafven, suckade änkan.

– Å fanken.

Modern hytte med handen åt honom, utan att det hade någon effekt. Och så försvann hon.

Pytagoras var sin moders enda son. Därför gjorde han, hvad han ville. Han var redan vid sina unga år djupt medveten om att vara den enda manliga medlemmen i familjen, den på hvilken moderns och två systrars framtidshopp hvilade. Han handskades med fruntimmerna suveränt och bestämdt. Ernst, som hölls strängt i hemmet (hans far var präst), hyste på den grund en med häpnad blandad beundran för Pytagoras. Han trodde nämligen, att det suveräna i Pytagoras ton var ett utslag af mod, och det fanns ingenting som han beundrade mer än modet.

Just nu beundrade han Pytagoras om möjligt än mera för hans lugn. Han satt där och spottade på kaminen, som om ingenting händt, som om han glömt den misslyckade öfvergången, glömt minuterna de legat i vattnet och hackat

sönder isen med armbågarna, tysta med tänderna skallrande i munnen och då och då växlande en hastig och skrämd blick, till dess folk kom till och de fått ett säkert tag om repet. Ernst kände sig liten inför Pytagoras' mod. Det var en karl, Pytagoras. Om han själf kunde vara eller bli som han. Han såg på honom, på den medvetna härskarställningen i stolen.

– Var du inte alls rädd, när du låg i plurret?

– Rädd - - - ? Å fanken.

Han brydde sig ej ens om att se på Ernst.

– Ja, men tänkte du inte alls på att vi kunde ha åkt till botten?

– Å fanken.

Ernst kände plötsligt något af den själens höghet, den förnimmer, som är vän med en hjälte.

– Men tänker du inte på det nu?

Pytagoras spottade, men gaf intet svar.

– Om jag kunde vara lika modig som du!

Det blef en lång tystnad. Det sjöng i taklampan, det susade i kaminen.

– Kommer du i håg när vi läste om de gamla vikingarna, som bildade fostbrödralag? frågade Ernst.

Pytagoras såg på honom med stirrande ögon, samma slags blick han anlade i skolan när han fick en fråga.

– Ja, hvad hör det hit?

– Jo, kommer du i håg, att när två vikingar varit i lifsfara, så blandade dom blod och lofvade vara vänner för hela lifvet?

Pytagoras började förstå: - Ja, dom delade ljuft och ledet, citerade han ur läroboken.

– De skar hvarandra, och så lät dom blodet rinna under en tufva, och så lofvade dom att alltid hålla tillsamman och att dom aldrig skulle svika hvarandra, utan att när det gick galet för en, så skulle den andra hjälpa.

– Ja, det kommer jag väl ihåg.

– Och så hjälpte dom hvarandra.

Det blef åter tyst. Men de två unga hjärnorna började i tystnaden arbeta längs samma banor.

– Det var stiligt, sade Ernst. De blandade blod och hjälpte hvarandra.

– Men vi har ingen tufva, som blodet kan flyta under.

– Nej - - - Ernst funderade ett slag. Men jag vet. Vi låter blodet rinna i ett vattenglas, och så dricker vi en klunk var, och så har vi hvarandras blod i ådrorna. Och innan vi dricker, så svär vi, att vi alltid ska hålla samman.

Den hugstora idén var som ett sädeskorn under en indisk fakirs trollformler, då han låter fröet växa upp på några minuter till ett skuggande träd.

– Men hur ska vi svärja, undrade Ernst. Det måste vara en riktigt stilig svordom.

– Vi svär vid Gud, afgjorde Pytagoras. Det är det stiligaste.

Han hoppade ner från stolen, smög in i sängkammaren och kom tillbaka med två stoppnålar och ett vattenglas.

– Hvar ska vi sticka? Det här kommer att göra ondt utå fanken.

Ernst såg undrande upp på Pytagoras. Han förstod honom inte. Ondt? Var han rädd?

– Vi sticker i pulsådran! Han satte nålen i handleden. Och när vi fått tillräckligt med blod, så virar vi näsdukarna om.

Han stack igen. Den första droppen kröp fram och föll i vattnet. Pytagoras satt och såg på honom.

– Gör det ondt?

– Inte. Ernst stack ännu hårdare. Men det tar tid. Och vi ska göra det riktigt. Med stor tvekan satte Pytagoras nålen i den blå strimman på handleden.

– Nu är det nog, nu är det snart rödt i vattnet.

Ernst såg upp:

– Men där är mer af mitt blod.

– Å fanken.

Inför stundens högtidlighet reste de sig båda. Filtarna föllo undan. De stodo båda nakna framför kaminen, Ernst med det svagt rödfärgade glaset i sin hand. Och så sade han:

– Jag svär vid Gud att alltid vara din fosterbroder och alltid hjälpa dig och alltid dela ljuft och led.

Han drack en klunk, såg Pytagoras allvarligt i ögonen och räckte honom glaset. Pytagoras repeterade:

– Jag svär vid Gud att alltid etc...

De båda fosterbröderna räckte hvarandra handen och kröpo tysta in i sina filter.

– Det var stilig, sade Ernst efter en stund. Att alltid dela ljuft och led.

Men Pytagoras svarade ingenting. Hans hjärna började åter arbeta. Han fick redan sina betänkligheter. Han hade en dunkel känsla af att ett löfte för lifvet var något synnerligen besvärligt. Men Ernst kände det, som om han inträdt i ett nytt och högtidligt skede i sitt lif. Nu hade han en vän, en riktig vän. Världen hade på något sätt förenklats, därför att han kände sig själf starkare. Han var två. Han hade fyra armar att slåss med, två munnar att skälla med, två hjärtan att bevara alla sina hemligheter i.

Men Pytagoras sade:

– Fy fanken, jag tycker det känns, som om vi skulle få klass-smörj i morgon.

Ernst såg på honom. Han förstod inte längre Pytagoras. Klass-smörjets fara hade smält samman till en obetydlighet inför detta, att de två hade bildat fosterbrödrslag. Hvad betydde allting annat?

– Det är ruggigt, sade Pytagoras.

Men Ernst satt tyst. Någonting af missträkningens smärta arbetade sig upp inom honom...

– Nu får Ernst allt pallra sig i väg hem. Det är sent.
Ernst tog på sig de halfvåta varma kläderna. Han bugade för änkan och tog Pytagoras' hand. Fosterbrodern sade:

Ernst försvann utan ett ord hem till prästänkan, där han var inackorderad. Hon var borta på bjudning, och han kröp i sängen tyst som en mus.

Klockan tolf skulle rektorn komma in i klassen. Vid frukostloftet hade Ernst ett samtal med Pytagoras.

– Ja - - ja - - men det är ruggigt.

– Ordningsman, tag fram en pulpet, sade rektorn.

Ernst gick fram, ställde sig vid pulpeten, kände rektorns hand om sin nacke, drogs upp - - - Och så kommo slagen. Han bet tänderna samman - - - inte gråta - - - inte skrika - - - tänkte han. Men så, utan att han själv visste om det, prässades där fram ett ljud mellan hans tänder, ett hväsande ljud, som blef till ett långt utdraget skrik: aj - - a - - a - - a - - j - - j - - j - -

Nästa rast gömde sig Ernst. Under timman efter såg han då och då på Pythagoras. Han satt säker och lugn och behärskad. Ernsts hjärta sved. Hans kinder brände. Han kämpade med sig själf. Skulle han gå fram till Pythagoras

nästa rast och säga: Jag är inte värdig att vara din fosterbror. Men kunde en sådan ed brytas? Kunde blodet de blandat rinna bort? Skulle han be honom förlåta... Det var själfuppgifvelsens och själfförnedringens marter Ernst den timman led. Och när klockan ringde och pojkarna trängde ut genom dörren, gick han fram till Pytagoras. Han såg honom i ögonen rakt och öppet, som den som gått till doms med sig själf:

– Jag kunde inte hjälpa, att jag skrek. Jag kunde inte.

Pytagoras såg på honom:

– Hvarför hade du inte stoppat en servet i bxorna?

Ernsts mun öppnades:

– Hade du det?

– Visst fanken.

Då sved det åter i Ernsts hjärta. Men denna gång blef han blek. Han sade ingenting. Han vände Pytagoras ryggen och gick sakta fram till ett af de stora korridorfönstren. Och plötsligt sipprade tårarna fram. Han grät öfver sin fosterbroder, öfver brutna löften, öfver blod man blandat med mänskor som svikit, med mänskor, som haft andra hedersbegrepp... med hjältar, som varit fega och beräknande...

Pytagoras kom fram och ställde sig bredvid honom:

– Hva' lipar du nu för? Nu gör det väl inte ondt längre?

Men Ernst svarade ej.

Och snart ringde det till nästa lektion.

GUSTAF HELLSTRÖM

Julkvällen (Publicistklubbens jultidning) 1911

Illustrationer: Hilding Nyman

Barnet och döden

Berättelse för Dagens Nyheter
af *Gustaf Hellström*

Utanför fönstren föll februarisnön i stora, våta flingor. I kaserntädgården midt emot stodo granarna med hvitt på grenarna som om en jätte gått omkring och klädt dem till julaften. Då och då föll ett snöflak till marken med ett doft, mjukt ljud. Från kaserngården andra sidan granarna hördes det taktfasta trampet af marscherande fötter, rullandet af tunga kanoner, officerarnas kommandoröster och gnäggandet af hästar inifrån de långa, gulhvita stallbyggnaderna.

Den dagen hade Ernst ej fått lov att gå ut för vädrets skull. Han var endast fyra år gammal, och hans fader var rädd om sitt enda barns hälsa. Hans mor kunde ej längre befatta sig med honom. Hon låg mycket sjuk i samma rum där barnet nu lekte.

Det där med modern var honom ett mysterium. Hon var mycket sjuk, sades det. Alla gingo omkring allvarliga och talade med låg röst. Till och med jungfrun ute i köket hade slutat upp att sjunga. Men Ernst kunde ändock ej riktigt förstå det. Modern låg visserligen till sängs. Hon hade varit sängliggande så länge att han ej tyckte sig kunna minnas henne uppe och klädd som andra människor. Han kunde ej heller tänka sig något annat än att han alltid skulle finna henne där i sängen långt fram i tiden, ja, till och med så långt som till nästa sommar, då han själf skulle fara ut på landet. Men å andra sidan kunde han ej fullt fatta att modern var sjuk. Hon grät inte som hon hade gjort före jul, då hon hade haft ont i bröstet. Tvärtom: hon låg alldeles lugn, hon läste, hon talade, och ibland skrattade hon också. Men något besynnerligt måste det i alla fall vara. Farbror doktorn kom hvarje dag, och för en vecka sedan hade han stannat mycket länge inne i rummet där modern låg. Då hade Ernst ej fått komma in: Jungfrun sade att doktorn skulle tappa hans mor. Ernst stod utanför dörren och lyssnade för att höra när modern föll. Ett slag hörde han henne jämra sig, men han hörde ingen duns i golvet. När han åter fick komma in i sjukrummet, låg hon kvar i sängen alldeles som förr. Han blef stående vid sängen med ett finger i munnen och betraktade henne, sneglande och skyggt. Han hade god lust att be att få titta henne i ryggen om där funnos några märken efter hennes fall. Men han vågade ej. Han hade fått tillsägelse att hålla sig tyst, ty modern var mycket svag. Men från den dagen betraktade han farbror doktorn, som annars brukade ge honom konfekt, med djup ovilja, och han hade bedt sin fader säga till honom att han ej längre fick tappa hans mor. Det hade också kommit en ny fröken i huset. Hon hade en vit hatt på sig inne, och han skulle kalla henne syster. Henne tyckte han ej om. Hon ville alltid köra in honom i barnkammaren. Hon satt vid moderns säng hela dagen och sof nere i sjukrummet om nätterna, precis som modern varit mörkrädd.

Men allt detta med modern hade också sina fördelar och behag. Hvarje dag kom det tanter på besök. De hade choklad och konfekt med sig åt honom, och

när de gingo klappade de honom på huvudet och sade: ”Nu blir mamma snart frisk igen”. Roligast var det i alla fall med moderns ben. De voro så tjocka, så mycket tjockare än hans fars, och för hvarje dag blefvo de ännu tjockare. Hvarje morgon bad Ernst att få se dem om de blifvit större under natten. Ibland lät modern honom se dem. Det var vatten i dem, sades det. Det såg mycket besynnerligt och lustigt ut. Han gjorde jämförelser med jungfruns och systers ben, lyfte upp deras kjolar och tittade efter. Men de voro inte som moderns. Detta var, som sagdt, mycket besynnerligt och lustigt. Det vill säga ej något på det sättet att han skrattade åt dem. Tvärtom, han kände sig rädd för dem, det gick en rysning längs hans ryggrad när han kände på dem, och han drog skrämd tillbaka handen, som om benen kunde göra honom illa på något sätt. Och samtidigt sneglade han skyggt och misstänksamt på sin mor. Hon log matt åt honom, klappade honom på hufvudet och sade: ”Ernst, barnet mitt, älsklingen min”! Då svarade han: ”Mamma sjuk, mamma snart frisk”, och gick sedan tillbaka till sina leksaker, gunghästen och tennsoldaterna, som stodo uppställda i rader på golfvet liksom de riktiga knektarna inne på kaserngården. Han klättrade upp på gunghästen, svängde med sabeln och började kommendera. Han glömde allting annat, ända till syster tystade ned honom och sade till honom att gå in i barnkammaren. Men hans moder bad:

– Å, syster, låt honom vara!

Denna februarimorgon var han ensam med sin mor. Sjuksköterskan hade gått ut på sin vanliga morgonpromenad. Jungfrun sysslade med frukosten ute i köket. Hans far skulle snart komma hem till frukosten. Ernst hade stått uppkruken på en stol vid fönstret och betraktat flingorna som föllo hvita genom luften, för att genast bli smutsiga när de nådde gatstenarna. Medan han stått och betraktat detta skådespel hade han funderat en lång stund. Han kunde ej förstå hur hvitt kunde bli svart. Det voro ju flingor allesammans, både de som lågo på gatan och de som föllo. Till sist vände han sig mot sjukbädden och sade: ”Mamma, stygg snö, smutsar ned sig, snö ha pisk”. Men modern svarade ej. Hon låg med munnen öppen och sof. Han såg på henne en stund, mumlade till sig själf: ”Mamma sofver”, och klättrade ned från stolen. Han tog itu med sina tennsoldater. Sabeln hade han som alltid spänd kring lifvet, kasken med plymen satt också som alltid på hufvudet. Han klättrade upp på gunghästen, drog sabeln ur baljan, svängde den och ropade: ”Ge ack, famå masch!” Så satte han hästen i gungning. Han lekte ”pappa”. Den leken var det roligaste han visste. Hans fader var inbegreppet af allt som fröjdade hans ljusblå ögon. Hvarje morgon låg Ernst i fönstret för att se honom komma ridande ut från de stora kaserngrindarna med många, många knektar bakom sig, ridande bakom sig. Ibland hade de också kanoner, och det var det allra vackraste. Då dundrade hjulen mot gatans kullerstenar, och människorna stannade och sågo på hans far. Åtminstone trodde Ernst att det bara var på honom de tittade. Men när han red förbi fönstret där Ernst låg, med barnjungfrun hållande honom i benen, skyldrade Ernst med sin sabel och ropade: ”Ge ack, famå masch!” Då skyldrade fadern allvarligt och reglements-

enligt tillbaka. Alla knektarna sågo upp mot fönstret, och Ernst skrek ännu vildare: "Ge ack, famå masch!", medan jungfrun fick ta sabeln från honom för att han ej skulle slå ut fönsterrutorna.

Men nu var han själf pappa med många, många knektar bakom sig. Han svängde med sabeln, sporrade hästen, ryckte i tyglarna och röt och ropade obegripliga ord. Han var glad. Han var ensam med sin mor. Hon sade ingenting, och för resten hade han glömt att hon fanns till. Nu var han långt, långt ute på det exercisfält som var så stort att människorna blefvo så små och besynnerliga. Han vände sig om i sadeln, svängde med sabeln. Han hörde det dofva ljudet af kanonhjulen och hästarnas tramp mot fältets grästufvor. Hans ögon stodo stela, svettpärlor trängde fram på hans panna. Gunghästen galopperade i vild fart...

Då hörde han tamburdörren öppnas. Det var hans far som kom. Sporrarna klirrade, sabeln skramlade då han ställde den ifrån sig i paraplystället. Ernst klättrade ned från hästen. "Nu kommer pappa!" ropade han. Men han sprang ej ned för att ta emot honom. Han smög tyst på tå och med tungan balanserande utanför munnen mot dörren, gjorde gifaktställning med sabeln vid sidan och stod rak och stel med blicken riktad framåt så som han sett posten vid kaserngrindarna göra.

Då knäppte det i dörren. Fadern öppnade försiktigt och långsamt. Ernst skyldrade gevär, allvarlig och sträng, utan att se upp. Då for han plötsligt samman. Hans far skrek som Ernst aldrig hört honom skrika förr. Det lät inte som när han kommenderade på kaserngården eller kallade på jungfrurna. Det var ett skrik Ernst ej förstod. Fadern gaf ej akt på honom. Han rusade förbi honom bort till bädden, slog armarna om sin hustru, försökte lyfta upp henne och föll slutligen på knä mot golfvet.

– Elsa, Elsa, Elsa! ropade han. Elsa, Elsa, Elsa! jämrade och kved han, hör du mig inte? Säg att du hör mig, Elsa, Elsa - - -

Så slog rösten plötsligt om. Han hviskade hest, hväste:

Å... å... Elsa... Elsa... älskade...

Ernst hade låtit sabeln falla, men så rädd var han att hans små fingrar ännu höllo krampaktigt i fästet. Han vågade ej röra sig. Han stod alldeles stilla med ögonen spända mot mattan på golfvet. Han förstod ingenting. Han var endast så rysligt rädd.

Då ryckte han till. Han började skaka i hela kroppen. Hans fader störtade förbi honom, ropande genom rummen. Jungfrurna kommo springande in. De stannade plötsligt ett stycke från sängen, som om en mur, ett bredt dike, en flod, någonting oöfverkomligt hade hindrat dem att gå längre. De slog samman sina händer och började plötsligt gråta. Ernst vågade ej se på dem. När också han började gråta, tyst, som om han vore rädd att någon skulle höra honom, så tog han mod till sig och såg skyggt bort mot sin mor. Hon låg som förr, med munnen alldeles öppen.

Ernst såg på henne med ett par snabba ögonkast... och plötsligt fattades han af en hemsk och oförklarlig skräck. Med ett högt skrik sprang han ut ur sjuk-

rummet. Han hade ännu sabeln krampaktigt i sin högra hand. Sabelbaljan slog honom om benen. Kasken föll af. Han ville springa in i barnkammaren för att gömma sig. Men det var som om han aldrig skulle hinna dit. Rummen hade med ens blifvit så ofantligt stora, och han kände sig så trött i benen. Han tyckte också att någon sprang bakom honom för att hinna upp honom, gripa tag i honom och rycka honom till sig. Och denna, som förföljde honom, var hans mor. Hon fattade honom med vidöppen mun, och ändock var det inte hon. Det var något hemskt och skräckfyllt med hennes mun och hennes långa, hvita nattlinne fladdrade kring de svullna benen.

Då föll han snafvande öfver sabelbaljan. Han föll alldeles framstupa. Men han skrek ej. Han grät ej heller. Strupen var som sammansnörd på honom. Men som om han förlorat förmågan att röra benen, som om han glömt att han kunde gå, kröp han med vidt uppspärade ögon in under salongssoffan. Han kröp ända in, så långt han kunde komma, med ansiktet mot väggen och händerna för ögonen.

Där funno honom jungfrurna efter att ha sökt honom och ropat på honom länge. Han ville ej komma fram. Och då soffan äntligen lyfts undan och köksan tagit honom upp i sina armar, skrek han som en vansinnig:

– Vill inte se mamma, inte se mamma!

GUSTAF HELLSTRÖM

Dagens Nyheter, söndagen den 28 juli 1912

Den underbara hästen

I

Inne hos löjtnant Haartmans utspelades hvarje dag efter middagen samma stumma scen. I en länstol halflåg fadern med en cigarrett i ena mungipan, ena benet korslagdt öfver det andra och en tidning framför sig. Midt emot hade hans son Ernst krupit upp. Han var nu sex år gammal. Han rökte blyertspenna och också han hade en tidning framför sig. Han satt hela tiden och betraktade sin far, vände tidningen som han, strök af cigarettaskan som han. Ibland klef han ned från stolen och började promenera fram och tillbaka på golfvet med händerna instuckna i byxlinningarna. Han satte klackarna i golfvet så tungt han kunde, rynkade pannan och mumlade då och då, liksom fadern ibland brukade göra: Satan också, satans tråkig tjänstgöring! Så kast-

Satans tråkig tjänstgöring.

ade han blyertspennan mot kakelugnen. Röker för mycket, sade han, och klef åter upp i den djupa länsstolen, lade benen i kors och tog till tidningen. Och åter betraktade han sin far, uppmärksamt och beundrande. Då kunde det ibland hända att löjtnant Haartman såg upp och deras ögon mötes allvarliga och militäriskt manliga. Det var fadern som först af de två drog sin blick tillbaka och gömde sig bakom sin tidning. Ibland hände det att han log. Men oftast kom det ett betänksamt uttryck öfver hans brunbrända ansikte och han tvinnade nervöst sina mustascher.

Hvad skulle han göra med pojken, som satt uppkrupen i länstolen midt emot och som redan var en liten vuxen människa med sin egen vilja regerande hemmet och sina egna funderingar, som han förverkligade med barndomens hela stränga allvar? Han ville ej leka med andra barn. Sändes han till någon bekant familj, där jämnåriga funnos, blef det ständigt ledsamheter. Än kom han hem gråtande öfver lidna oförrätter, än återvände han tyst och barsk, och tystnaden var tecken på att han klått upp någon af lekkamraterna. Men hemma promenerade han kring med sabeln vid sidan. Han hade gula revärer längs byxsömmarna. Dem hade husföreståndarinnan måst sy dit för husfridens skull. Han hade gula, blanka knappar i sin blus, liksom fadern på sin kollett. En lång tid hade han tigt om ett par sporrar. Och han hade lugnat sig först när fadern förklarat att rekryter ej få bära sporrar.

Och Ernst var rekryt. Han lekte ej lägre med tennsoldater. Lifvet var allvarligare och strängare än så. Han påtog sig soldatens alla hårda plikter och vedermödor. Ha exerceade. De små benen tillryggalade hundratals meter inne i barnkammaren under helomvändningar och marschöfningar. Han gick på post med klädsåpet som skyllerkur och skyldrade för allt det imaginära befäl som passerade. Regnade det nedanför på gatan, kröp han in i sin skyllerkur med hufvudet stickande ut för att se när regnet skulle upphöra. Han deltog också i långa och betungande fältmanövrer, han bivuakerade på barnkammargolfvet med en filt dragen öfver hufvudet. Så ljudet revealjen. Han kröp fram igen och hade mycket brådtom med att lägga ihop sin packning.

Men i samma ögonblick fadern trädte öfver tamburtröskeln blef Ernst tyst. Han följde honom i hämlarna som en hund, studerande och beundrande. Då fadern gaf honom en fråga, rätade han upp sig och gjorde stram honnör, men han svarade aldrig annat än: jo, löjtnant eller nej, löjtnant. Löjtnant Haartman följdes i sitt hem ständigt af två stora, blå, allvarliga barnaögon, som girigt och läraktigt gömde på hvarje detalj i hans rörelser och minspel.

En eftermiddag, medan Ernst satt uppkrupen i sin länstol med blyertspenna och tidning och betraktade sin far, kom han för första gången att iaktta en detalj i faderns klädedräkt han förr ej lagt märke till. Det var ett under att den kunnat undgå honom så länge. Hvad han såg var detta: faderns benkläder voro knäppta framtill, medan hans egna hade sprund vid sidorna. En stund satt han och såg på denna detalj i sin förebilds kostym på afstånd. Så klättrade han ned från stolen

och gick fram till löjtnant Haartman för att på närmare håll göra sina iakttagelser.

– Hvad är det du vill, din lille skojarer? frågade fadern.

Ernst svarade ej. Han hade tillfredsställt sin vetgirighet och gick tillbaka till sin plats. Nästa morgon klippte han ett sprund framtill i sina byxor. Detta hände strax före frukosten. Ingen hade märkt det. Hans förkläde skylde. Men då fadern kom gjorde Ernst ej honnör. Han ställde sig endast i gif-akt och lyfte på förklädet och så sade han:

– Pappa, se! Nu är jag liksom pappa på byxorna.

Sprundet syddes igen samma dag, men nästa morgon fanns det åter där. Därmed hade ett åtta dagars långt krig brutit ut mellan en trettiofemårig man, en fyrtiotreårig husföreståndarinna jämte två jungfrur å ena sidan och en sexårig gosse å den andra. Sprundet i Ernsts byxor var fästningen som skulle intagas och tillslutas. Många slag föllo. Hvarje kväll ansåg sig öfvermakten ha segrat, men motparten var öfvermäktig i list. Sprundet fanns nästa morgon åter öppet. Ernst fick under denna vecka mottaga mera aga än han fått under hela sitt lif. Men han grät ej. Han mötte sin bestraffares vredgade blickar med förundrade och allvarliga ögon och svarade endast:

– Ja, men jag vill ju bara vara lik pappa.

Då gick löjtnant Haartman in i sitt arbetsrum och reglade dörren. Han promenerade af och an på golfvet med händerna i byxfickorna. Han rynkade pannan och kastade cigaretten mot kakelugnen liksom Ernst. Men i hans hårda, stålgrå ögon kom det någonting fuktigt. Förlåt mig, att jag slagit dig, pojken min, sade han tyst till sig själf. Så rätade han upp sig, försökte kalla mannen, befälhafvaren, inom sig till hjälp. Det kunde ej gå på detta sätt. Han *måste* segra.

Så gick en hel vecka. På den åttonde dagen hade löjtnant Haartman ett kort samtal med husföreståndarinnan. Han såg skamsen ut, men försökte dölja sig bakom ett leende.

– Säg, fröken, låt pojken behålla sprundet! Och sy knappar dit, det är ju i alla fall ingenting att rifva upp himmel och jord för... Och jag *kan* verkligen inte ge honom mera aga.

Husföreståndarinnan log öfverlägset och medlidsamt och löjtnant Haartman gick åter in till sig själf, förödmjukad och besegrad.

Då fattade han ett beslut. Ernst skulle sättas i skola. Han var visserligen endast sex och ett halft år gammal, och det var dessutom midt i terminen, men pojken måste ut i världen, brottas med viljor som voro lika starka som hans, viljor som intet kände. Och i den världen skulle han tuktas och – segra.

Löjtnant Haartman satte sig i förbindelse med mamsellerna Bäckström, som höllo småbarnsskola, och till dem fördes Ernst en morgon af husföreståndarinnan. Han mottogs i en salong af en gammal gumma med lång näsa och svart spetsmössa på det gråa håret. Hon klappade honom på hufvudet, munnen vreds till en grimas som skulle föreställa ett vänligt leende och i en stor bok skref hon upp hans namn och år och datum då han var född. Husföreståndarinnan lämnade

honom åt hans öde och han fördes vidare in i en stor sal, som var full af andra barn. Uppe på katedern satt en annan gammal gumma. Också hon hade en lång näsa och en svart spetsmössa, men i handen höll hon en lång, gul käpp. Alla barnen vände sig om och tittade på Ernst då han kom in. Och i samma ögonblick erfor han en egendomlig känsla. Han kände sig plötsligt alldeles ensam. Det var som om han kommit långt, långt bort från fadern och tanten, barnkammaren och sabeln och kasken. Han var rädd, och samtidigt blef han ond. Han såg i alla dessa barnaögon, som betraktade honom någonting fientligt. Här skulle han ha velat säga satan också till dem och springa sin väg. Men han vågade ej. Han var rädd för den gamla gumman och den långa käppen. Han nöjde sig därför med att rynka pannan som fadern brukade göra när han var ond. Då började barnen fnittra. Ett af dem, en flicka, sträckte upp handen och ropade:

– Fröken, fröken... hvarför så fula gubbar?

Gumman gick ned från katedern fram till honom. Hon lade ej käppen ifrån sig. Nu, tänkte Ernst, nu får jag pisk. Och så gjorde han åter grimaser, men denna gång var det af rädsla.

– Heter du Ernst Haartman? frågade hon.

Ernst såg skrämd på henne och svarade knappast. Hon visade honom en plats där han skulle sitta. Och så sade hon:

– Nu får Ernst inte göra några gubbar. Jag vet nog att du är en olydig och egensinnig pojke. Men det duger inte här. Nu ska du sitta alldeles stilla med händerna på ryggen.

Ernst stoppade ögonblickligen händerna där det befallts. Han satt alldeles orörlig. Han vågade ej ens vrida på hufvudet, men i stället rullade han med ögonen när han skulle se på de andra barnen. Det såg mycket roligt ut, tyckte de. De fnittrade på nytt. Flickan började åter vifta med handen i luften och ropade: nu gör han gubbar igen, fröken!

– Ernst skall hålla sig stilla, sade gumman barskt. Och ni andra också!

Då vågade han ej längre se åt sidorna. Han stirrade rakt framför sig, till dess det värkte i ögonen och de började tåras. Det värkte också i hela hans kropp. Ty han ansträngde hvarje muskel för att hålla sig alldeles rak. Han satt styf och stel som ett fruset lik.

Vid nästa frirast samlades alla barnen omkring honom ute i bulevarden, som användes till lekplats. De ställde sig endast och sågo på honom. Då blef han åter rädd. Han tog några steg baklänges, till dess han fick ryggen fredad mot en af de gamla kastanjerna. Heter ni Ernst, frågade en av dem. Han svarade ej. Han kunde ej få ett ljud öfver sina läppar af rädsla, af en stor och oförklarlig ångest.

– Kan du inte säga hvad du heter?

Han knep munnen ännu hårdare samman. Han rullade med ögonen som om han väntade anfall från alla sidor. Två stora tårar rullade fram. De andra sökte han svälja.

– Han gråter, sade en.

– Usch, sade flickan, Han gör så fula gubbar, så att jag inte vill titta på honom längre.

Så vände h[on] sig om. Också de andra glömde bort honom för andra ting som upptogo deras intresse, lekar och en full karl som gick sjungande förbi. Ernst stod snart ensam kvar med ryggen mot trädet. Han vred hufvudet ett slag mot vänster. Vägen var fri... och där långt borta vid bulevardens andra ända låg huset där han bodde med barnkammaren och sabeln och kasken... Plötsligen satte han i väg hemåt. Han sprang som den som springer för sitt lif. Han hade ej tid att se sig tillbaka om någon följde honom. Men när han sprungit så länge att han trodde sig vara utom räckhåll stannade han, vände sig om och skrek så högt han kunde: Satan också, satans tråkig tjänstgöring.

I samma ögonblick rusade alla barnen från bulevarden in genom den stora porten till skolan. Uppe i ett af fönstren stod en af de gamla gummorna och ringde i en klocka. Några af barnen ropade någonting till henne och pekade åt det håll där Ernst stod. Ernst fick åter fart i benen. Och han stannade ej förrän han stod utanför tamburdörren där hemma och sträckte sig på tå för att nå ringklockan.

Han ville inte gå i skolan, sade han.

Hvarje morgon under en vecka fick han aga af sin far. Därefter följdes han till skolan af barnjungfrun, som öfverantvardade honom åt de gamla gummorna.

Och så gaf han till slut vika.

II

En tid efter hände någonting mycket betydelsefullt. En af jungfrurna tappade Edgar i golfvet.

Edgar var en häst. Den hade sin plats allra högst uppe på en chiffonjé, så högt upp att Ernst måste klättra upp på soffkarmen bredvid för att kunna beundra den på nära håll. Och det gjorde han ofta, ty Edgar var det vackraste han visste. Den var alldeles hvit och så hög att den räckte honom till knäna. Den hade en lång, kråmande hals, fina, långa ben och en lång svans, som den bar med stolthet. Den var af gips, hade hans far sagt. Och Ernst trodde därför att gips ej blott var det vackraste, utan också det finaste som fanns här i världen.

Hvarje söndag fick han leka med den en stund om han varit snäll under veckan. Han kunde ej rida på den. Därtill var den för liten och för resten också alltför bräcklig och fin. Man red inte på något så underbart som Edgar. Men i stället band han ett segelgarntsnöre om halsen på den och förde den försiktigt rundt barnkammaren. Eller också lade han sig ned vid den på golfvet, klappade den varsamt längs ryggen, smekte den, betraktade den, beundrade den. Han kallade den Edgar därför att hans far just då red en hvit häst som hette Edgar. Det namnet var alltså det vackraste Ernst visste.

En morgon då han kom hem från skolan för att äta frukost fanns Edgar ej längre på chiffonjéen. En af jungfrurna hade tappat den i golfvet, då hon skulle dammtorka den. Nu låg den på ett bord med alla fyra benen borta. Ernst grät.

Han sprang ut i tamburen, hämtade ett af faderns ridspön och slog jungfrun på kjolen. Men den stympade hästen tog han i sin famn och bar den in till sin far.

Han skakade i hela kroppen af vrede och sorg och samtidigt hickade han, ty han hade gråtit alltför länge och alltför uppriktigt.

– Ida... hick... har sla-hick-git sönder Edg-hick-ar, pappa.

– Ja, min gosse, det var ju tråkigt. Hvad ska vi göra åt det?

– Jag har hick sla-hick-git sön...

Han lade Edgar från sig i en länstol. Och samtidigt började hans hjärta att bäfva. Han greps af en ångestfull glädje, så stark att blodet färgade hans kinder. Om han kunde få Edgar... om hästen kunde bli hans riktigt, riktigt, riktigt hans... hans, så att han kunde få leka med den alltid, hans så att han kunde säga: Edgar är *min*. Han vågade inte hoppas därpå. Det var någonting alltför stort, någonting så oerhördt eftersträfvansvärdt att dess förverkligande syntes honom ligga utom möjlighetens gränser. Och därför bäfvade hans hjärta. Han såg på sin far skyggt och bedjande. Men han vågade ingenting säga. Han gick rundt omkring i rummet, kastade snabba blickar bort mot Edgar i soffan och från Edgar mot fadern. Hans kinder brände. För första gången kände han sitt hjärta slå. Skulle han... Vågade han... Nej, inte nu, inte nu... Han måste vänta... Plötsligt stannade han midt på golfvet.

– Pappa, sade han...

– Ja, hvad är det du vill?

Ernst fortsatte ej. Han stod alldeles stilla och såg ned. Hans fingrar tvinnade sig om hvarandra.

– Hvad är det du vill, din lilla krabat?

Det gick plötsligt rundt i Ernst hufvud. Han sprang handlöst fram till sin far och gömde sitt ansikte mot hans ben.

– Pappa, pappa, hviskade han.

– Ja, hvad är det du vill?

– Pappa, säg pappa... säg, får jag...

– Nå, kläm ur dig hvad du har på hjärtat!

Ernst såg plötsligt skyggt upp mot honom. Och snabbt, i ett enda flämtande andedrag kommo orden:

– Pappa, får jag Edgar...

Han dök åter ned med hufvudet. Han vågade ej längre se sin far i ögonen. Han väntade andlöst på svaret, men hans händer fingrade på faderns guldrevärer.

– Hvad ska du göra med den?

Ernst kände sig med ens så besynnerligt trött. Hans ansikte stelnade plötsligt. Det var för mycket han hade begärt. Edgar skulle aldrig bli hans, riktigt hans. Utan att se upp sade han:

– Pappa, jag ska vara *så* rädd om den. Jag ska leka med den *så* vackert. Jag ska inte tappa den i golfvet, aldrig, *aldrig*. Jag ska vara *så* snäll mot den, pappa...

– Ja, men det är ju bara hufvudet, kroppen och svansen kvar.

Ernst såg upp.

– Pappa, jag *lofvar* pappa att jag ska vara *så* rädd om den, jag ska...

– Tja, ta den då...

Ernst såg honom allvarligt in i ögonen:

– Är det riktigt, *riktigt* sant?

– Ja, det är det!

– Och pappa narras inte, pappa skojar inte med mig?

– Nej, det gör jag inte.

Ernst dök åter ned med hufvudet. Han tryckte det mot faderns ena ben så hårdt han kunde i tacksamhet och ömhet. Hans händer smekte faderns smorläderstöflar. Men han sade ingenting. Han var alltför öfverväldigad af glädje. Han reste sig upp och gick bort till soffan. Där blef han stående en stund och såg på Edgar. Så tog han den i sin famn. Och samtidigt föll han i en hejdlös gråt.

– Hvad gråter du för? frågade fadern.

– Jag... jag... är ... så...

Mera kunde han ej säga. Med tårarna strömmade utför kinderna störtade han med den stympade hästen ut ur rummet in i barnkammaren. Han ställde den på bordet. Den vickade öfver och lade sig som ett vrak på ena sidan, ty svansen var alltför lång. Han satte sig själf bredvid på en stol och strök med handen längs den långa, kråmande halsen.

*

Men i samma stund Edgar blifvit hans egendom skedde ett mysterium. Den fick lif. Den var ej längre ett underbart prydnadsföremål högt uppe på en chiffonjé, som man då och då vid högtidliga tillfällen fick ta ned och fingra på och smeka. Den var ej ens en stympad gipshäst. Den var någonting helt annat. Ernst inbläste i den en lefvande ande. I samma stund den blifvit hans, *riktigt* hans, blef den Den underbara hästen.

På eftermiddagen kom Ernst springande hem så fort hans ben orkade bära. Någonting mycket viktigt och hemlighetsfullt var å färde. Hans rörelser voro smygande och hans ögon ständigt på vakt om någon skulle komma och öfverraska honom. Hvarför han omgaf sig med all denna hemlighetsfullhet visste han väl knappast själf. En dunkel drift bjöd honom att iakttaga den. Han tog Edgar under ena armen, en bygglåda under den andra och smög upp på vinden. Där byggde han en spilta med alla dess tillbehör under det halfcirkelformiga gafvelfönstret. I spiltan funnos krubba och grimskäft. Och vid grimskäftet bands Edgar. Den låg på sned som ett hvitt vrak med hål i gipsen efter alla fyra benen.

Det var efter en lång öfverläggning under skoltimmarna han valt vinden till stall. Han hade först tänkt bygga spiltan under sin säng inne i barnkammaren. Men denna plan tillfredsställde honom inte. Man hade inte riktiga, lefvande hästar inne i samma rum där man lekte och sof. Det var då han kom att tänka på

vinden. Det halvcirkelformiga gafvelfönstret var nämligen likadant som fönsterna i artilleristallarna.

Kring spiltan och Edgar samlades Ernsts alla tankar. Spiltan och den stympade hästen skänkte han all sin omsorg, all sin kärlek. Till och med hans dagliga vanor förändrades för deras skull. Han upphörde att leka rekryt och imitera sin far efter middagen. Han läste ej längre några tidningar och rökte ej flera blyertspennor. Han kunde ej heller sitta stilla i länstolen. Han smög orolig omkring och tassade då och då upp på vinden för att leka en stund med Edgar.

Löjtnant Haartman var belåten öfver denna plötsliga förändring. Han tillskref den skolan och kamraternas inflytande.

För hvarje dag blef den stympade hästen alltmera lefvande. Den fick så småningom en verklig hästs alla behof. Hvarje dag efter skolans slut smet Ernst in genom de stora kaserngrindarna bort till sjunde batteriets stall. Där fick han en handfull hafre och en halmviska af fodermarsken. Och en gång tiggde han sig också till en gammal ryktborste och en söndrig ryktskrapa. Edgar fodrades två gånger om dagen. Den rastades ett slag på eftermiddagen och hvarje kväll innan skymningen föll på och skuggorna på vinden blefvo alltför svarta ryktades den och fick ny halm under sig.

Ernst skulle ha lefvat fullkomligt lycklig med den stympade hästen till dess andra ting fångat hans inbillning, om han ej hade anförtrott sig åt en af sina lekkamrater. Han hade aldrig tänkt att dela sin hemlighet med någon annan. Men en dag under den sista frirasten greps han af en plötslig glädje vid tanken på att han efter nästa timmes slut åter skulle få springa hem och smyga uppför vindstrappan. Hans glädje var så stor att han plötsligt stannade midt i leken och anförtrodde sig åt en kamrat.

– Du kan ge dig på, Sven, sade han, att jag har en häst, en hvit häst med en lång hals och en lång, lång svans.

– Tror du inte att jag har det med, hva? Den är så här stor – Sven pekade mot sin midja. Och den har en så'n stilig sadel och stigbyglar och tyglar...

– Äh, det är bara en gunghäst. Det har väl jag med. Jag har två, en stor och en liten. Det är väl ingenting. Men du kan ge dig på att jag har en hvit häst också som heter Edgar. Och när skolan är slut ska jag gå in i sjunde batteriets stall och ha hafre och halm åt den. Och så ska jag gå hem och fodra och rasta den. Och så ska jag rykta den.

– Äh, det är inte din häst. Det är din pappas.

– Pappas, hvad du är dum! Har han inte själf gett mig den en dag före frukosten, hva? Du kan själf fråga pappa om inte hästen är *min*, hva?

Sven såg på honom.

– Äter den hafre och halm?

– Det kan du ge dig på. Och man måste byta om halm hvarje kväll.

– Gör den hästbullar också?

– Det kan du ge dig på!

- Är det en Ölandshäst?
 - Nej, det är det inte. Har jag inte sagt dig att den är alldeles hvit, hva?
 - Ja, men hur stor är den då?
 - Den är inte större än som så här.
- Sven såg ännu mera fundersam ut. Men han kände sig på samma gång också imponerad. Därför sade han:
- Du ljuger, din djäkel!
 - Ljuger jag, hva? Nej det kan du ge dig på. Du kan själv få se att jag går och hämtar hafre åt den när skolan är slut.
 - Ja, men kan den gå?

Ernst svarade ej. Han såg endast indignerad ut.

– Du ljuger, din djäkel! Det är inte sant. En så'n häst finns inte. Så här stor, sa' du? Nej du, du ljuger, din djäkel!

I samma ögonblick ringde klockan och de rusade in till lektionen. Sven vände sig om gång på gång och såg på Ernst misstroget och dock imponerad. Men inför hans blickar kände sig Ernst allt underligare. En hemlig ångest steg upp inom honom. Om Sven bad att få se på hästen? Hvad skulle han svara? Han blef blodröd i ansiktet medan han satt och funderade ut ett svar. Plötsligt kom han på lösningen. Han skulle säga att hans far var väldigt ond i dag, så att det inte var värdt att Sven kom hem med honom.

Då skrek mamsell Bäckström till, skarpt och ilsket:

– Hör du Sven, du ska sitta stilla och inte vända dig om!

Då svartnade det plötsligt för Ernsts ögon. Han hade sett Sven sträcka upp handen och vifta med den. Och samtidigt hörde han hans röst:

- Fröken, fröken... Ernst säger att han har en sådan besynnerlig häst...
- Du ska vara tyst. Vi bry oss inte om Ernsts hästar under lektionen.
- Men, fröken, den är så besynnerlig så...
- Sven ska vara tyst har jag sagt!

Då teg han. Men Ernst satt blodröd i ansiktet och såg ned mot pulpeten. De andra kastade nyfikna blickar på honom.

Vid timmens slut sökte han smita hem obemärkt. Men Sven hade hållit utkik på honom. Han kom springande efter och sade:

- Hör du Ernst, säg, får jag se på din häst?
- Nej, nej, inte i dag, svarade Ernst brådslande.
- Sven lade armen om Ernsts hals.
- Säg du, Ernst, om jag får se på din häst, ska du få en karamell af mig nästa gång vi ha bjudning hemma.
- Nej, jag vågar inte i dag. Pappa är så väldigt arg i dag...

Den eftermiddagen gick Ernst ej för att hämta hafre och halm åt Edgar. Han satt uppe hos den en stund, tog den i sitt knä och betraktade den. Han kände sig så besynnerlig. Han hade gripits af en egendomlig oro. Han hade förlorat någonting och var ej längre glad. Men han grät ej. Det kanhända var någonting alldeles nytt, ingenting som kunde pressa fram hans tårar. Han lade Edgar från sig i spiltan och fodrade den med litet hafre som ännu fanns kvar. Så gjorde han ren spiltan som vanligt. Men han gjorde allt detta af plikt och han kände något som tärde inom honom. Han tyckte att det var synd om Edgar därför att han själf ej var glad. Den hade ej fått ny hafre och ny halm. Han försummade den, han var ej längre rädd om den, snäll mot den. Men han *kunde* ej. Han gick ned till sin far. Löjtnant Haartman satt, som vanligt, med tidningen och cigarretten. Ernst tas-sade omkring i rummet. Han kunde ej sitta stilla. Ett slag försökte han falla in i sina gamla vanor. Men så fort han stuckit blyertspennan i munnen lade han den ifrån sig och såg generadt på sin far och gömde sig bakom tidningen. Bakom den blef han sittande och stirrade framför sig med stora, tomma ögon.

Plötsligt smet han ut ur rummet, smög ut i tamburen och fick tag i sin mössa. Han öppnade försiktigt tamburdörren och klef på tå ned för trappan. Han sprang tvärs öfver gatan in genom kaserngrindarna bort till stallarna för att hämta foder. Han *måste*. Han *kunde* inte lämna Edgar så som han gjort. Annars var det inte roligt längre. Han kom tillbaka köksvägen och sprang upp på vinden. Edgar fick ny hafre och ny halm. Och Ernst kände sig plötsligt lättare.

Nästa dag antastades han åter af Sven och med honom af flera andra. Han måste åter berätta om hästen som var alldeles hvit och hade en lång, lång hvit svans och inte var större än som så och som åt hafre och hade halm i spiltan och kunde göra hästbullar. Löften om allehanda gåfvor regnade öfver honom. Priset för att få se den hvita hästen steg från en karamell till tio. Karamellerna utbyttes mot andra, mera lockande föremål: en bilderbok, en knif med ett halft blad i, en knallpulfverpistol med fem knallhattar. Knifven och pistolen till och med framvisades. Men Ernst afböjde trött och utan entusiasm med förklaringen att också den dagen hans far var så väldigt ond.

Under nästa lektion hade Ernst åter allas ögon på sig. Mamsell Bäckström rasade och fick till svar från Sven att Ernst hade en sådan besynnerlig häst där hemma.

– Hvad är det med Ernsts häst då?

Sven blef ögonblickligen flödande och ordrik. Den var lefvande och alldeles hvit och åt hafre och hade halm i spiltan.

– Är det inte din pappas häst, du menar, Ernst? frågade mamsell Bäckström allvarligt.

– Nej, kom det svagt från Ernst.

– Se på mig, Ernst, har du en häst?

– Ja.

– En gunghäst då?

Här grep Sven in. Han till hälften stod i bänken, viftade med handen och talade samtidigt entusiastiskt:

– Nej, nej, fröken, den är stor som så och alldeles hvit och...

– Sven ska vara tyst. Kom hit Ernst och tala om för mig hvad det är för besynnerligt med hästen.

Ernst hasade sig fram till katedern med blicken mot golfvet.

– Se nu på mig och svara! Hvad är det för en häst?

Då rätade Ernst upp sig. Han sade om hästen det vackraste han kunde säga.

– Den är af gips, sade han.

– Ja, men då kan den väl inte gå? Nu ska du inte ljuga. *Du måste tala sanning, hör du det!*

– Ja.

– Nej, se på mig och tala sanning! Kan den gå?

Då såg Ernst upp mot henne skyggt och snabbt.

– Ida slog den i golfvet och den har inga ben, sade han lågt.

Det blef alldeles tyst. Mamsell Bäckström endast flyttade ett slag på stolen.

– Gå och sätt dig, Ernst, sade hon. Det var som om en förtrollning gått genom salen. Barnen sågo på hvarandra med stora förundrade ögon och kastade då och då en skygg och föraktfull blick bort mot Ernst.

– Nu ska ni vara still, barn! skrek mamsell Bäckström och slog med pek-pinnen i bordet.

Ernst snyftade...

Nästa frirast lämnades han alldeles ensam. Ingen talade till honom. Man bildade små grupper och hviskade hemlighetsfullt med hvarandra, då och då med en blick bort mot honom.

Ernst återsåg aldrig Edgar. Han gick ej mera upp på vinden. Och för resten var den samma dag borttagen och kastad på sophögen. Mamsell Bäckström hade, iklädd sin bästa kapotthatt, gjort visit hos löjtnant Haartman, aflagdt berättelse om det skedda och påyrkat bestraffning. Denna sattes ej i verkställighet. Men den underbara hästen kastades, som sagdt, på sophögen.

GUSTAF HELLSTRÖM

Dagens Nyheter, söndagen den 8 december 1912

Tecknaren tills vidare oidentifierad

Fredrik Böök blev trogen barndomens hantverksideal¹

Västra Storgatan 36 (tidigare nr 24) är en fastighet som under 1800-talets senare årtionden ägdes av Martin Christoffersson, en av Kristianstads många hantverkare. Den var en typisk hantverksgård, fortfarande bevarad i sin grundstruktur. I den inrymdes såväl verkstad som butik och bostad. Det var för en sådan trefald funktioner som de gamla gårdarna var byggda, men vid tiden för Bööks uppväxt inleddes upplösningen av deras funktionella harmoni. Fabrikerna konkurrerade ut småtillverkarna.

Hantverksmästare Christoffersson hade sju gesäller i sin tjänst plus ett antal lärlingar, sammantaget med familjen ett tjugotal i hushållet. Det var en patriarkal enhet, där alla visste sin plats. Mästaren själv var given centralfigur. Befordringsgången var given, lärling, gesäll, mästare när så fanns plats, allt efter år och skicklighet. Den unge sonen i huset fann sig väl tillrätta, särskilt som fadern var välbärgad nog att hjälpa sonen till högre studier.

Skolkamraten Gustaf Hellström levde under helt andra förhållanden. Fadern styckjunkarens underordnade ställning upplevdes av sonen som en ständig förödmjukelse, en påminnelse om samhällets lagfästa orättvisa. Han mer eller mindre flydde staden kort tid efter studentexamen.

Fredrik Böök har i en längre essä berättat om sitt "ungdomsland", ett äventyrsland med de tre faktorerna Hemmet, Skolan och Helgeån som spänningsfält. Han kom att, på ett sätt som till sin utsträckning är ovanligt, absorbera sin ungdomsmiljö, förvandlade skomakarverkstaden till en Aladdins håla. Fadern blev en idealgestalt, vilket inte uteslöt smågräl, och hemmets värderingar togs upp och utvecklades av den unge studenten. I sin skribentverksamhet väljer Böök oftast vad han själv kallar "hantverkarromaner". Två långa essäer om Gottfried Keller är betecknande för hur Böök förenar småborgerlighet med hantverkaryrket:

Den kärleksfulla visdom, hvarmed dessa skenbart så enkla tings hemligheter bli uppenbarade hos Keller, kan blott flyta ur långvarig, innerlig förtrolighet. Ingen annan än en borgare och hantverkarson skulle kunna lyfta denna skatt af småborgerlighetens poesi [...].

Hantverkets välsignelser bekände han sig till genom att alltid gå i handgjorda skor. Men han visste också att de gamla mästarnas yrkesskicklighet skulle få vika för det fabriksstillverkade. Om denna övergång har han skrivit i den lysande essän "Hantverksmästarna" som i sin förening av det personligt upplevda med en socioekonomisk analys hör till det bästa som han har skrivit.

¹ Artikel skriven av Hans Holmberg och publicerad i *Kristianstadsbladet* den 30 december 2008, som den sista i en serie av fyra om Fredrik Böök.

Böök hämtade också sina metaforer för konstutövning från olika hantverk. Om Strindberg skriver han till exempel:

Han är smeden som låter släggan gå, medan hufvudet är lika hett som järnet; det blir inget genomtänkt ciseleringsarbete, men när det lyckas, blir det ett smide, som prisar mästaren.

Böök har också sinne för hur verkstäderna hos hantverkarna ser ut och vad de innehåller:

I romanen "Hungerprästen" har [Wilhelm Raabe] funnit en ypperlig symbol därför: det är den vattenfyllda glaskulan, som hänger i verkstaden hos hungerprästens far, den fattige skomakaren, för att samla lampljuset öfver arbetsbordet – ännu för något årtionde sedan kunde man se detta nu förgätna, men urgamla yrkesinventarium i bruk i svenska småstäder.

(*Essayer och kritiker* 1913-1914)

I sina egna skönlitterära verk låter Böök hantverkarfamiljer spela huvudrollen. Dessa får i kraft av sin livskloket och sitt verklighetssinne reda ut trassliga situationer. Så till exempel fru Stål i romanen *Sommarleken*.

Sammanfattningsvis kan man säga följande: De ideal, kunskaper, hederligt arbete, bildning och den mentalitet som Böök mötte i föräldrahemmet förblev han trogen; den kom också att genomsyra hans författarskap och kritikergärning.

Han skriver om hantverkarideologin att han i vuxen ålder varit genomträngd av den övertygelsen, att det hållbaraste, människovärdigaste, förnuftigaste, det var, när allt kom omkring, den åskådning som han vuxit upp i. Han förblev den trogen även socialt genom sitt giftermål med Tora Olsson, dotter till en känd skomakarmästare i Lund.

Det goda hantverket blev också den ledstjärna som Fredrik Böök bedömde litteratur efter. Så här kunde han skriva:

När man jämför Kellers novelncykel med vad vi nuförtiden anse vara god novellistik, så har man samma känsla, som när man ser det gamla konsthantverkets ädlaste produkter vid sidan av grovt, hafsigt, billigt maskinarbete. Den kärlek och den flit, den ro och stillhet, som skapade de gamla mästerverken, är något som vi icke längre kunna åstadkomma.

Hans Holmberg

Hellström-Nytt...

Bokfestivalen i Kristianstad lördagen den 8 september

Bokbord ordnas liksom tidigare år, men vi har fler böcker att sälja. Nytt för i år är att vi åter har låtit trycka upp den eftertraktade Hellström-tröjan. Dessutom säljer vi förstås Hellström-vykortet med Axel Kleimers präktiga porträtt.

På resa med Gustaf Hellström – miljöer och litterära möten

Med hjälp av texter, kartor och bilder kåserar litteraturvetaren Lennart Leopold kring några miljöer och möten i Gustaf Hellströms liv och författarskap. I Stockholm träffar han unga författarkollegor som Sven Lidman och Sigfrid Siwertz. Men han möter också Maria von Platen – med följd att han själv blir modell för tvetydiga karaktärer i ett par av Hjalmar Söderbergs verk. I Senlis blir han vän med konstsamlaren Wilhelm Uhde, konstnären Nils von Dardel och den blivande författaren Ulla Bjerne – nya kärleksdramer... Genom giftermålet med Louise Shoemaker, slutligen, blir han bekant med konstnärer och teatermänniskor i Greenwich Village och Woodstock, bland andra den radikale journalisten John Reed och den blivande nobelpristagaren Eugene O'Neill.

Plats: Läns museets hörsal

Dag: Lördagen den 8 september

Tid: 12.00

Bokmässan (Bok & Bibliotek) i Göteborg

För första gången finns Gustaf Hellström-sällskapet representerat på bokmässan. Vi hoppas på många besökare, så tipsa också vänner och bekanta!

Höstmötet

Det sedvanliga höstmötet ordnas söndagen den 14 oktober, 15.00. Denna gång blir det ett diskussionsmöte som tänks kretsa kring Gustaf Hellströms självbiografiska skrivande. Förbered gärna inlägg!

Utgångspunkt för diskussionerna blir barndomsberättelserna i föreliggande medlemsblad samt romanen *Dagdrömmar*, den första boken i Stellan Petreus-serien. För bättre utbyte av mötet uppmanas alla att försöka hinna läsa – alternativt läsa om – denna bok, helt eller delvis. För den som kan tänka sig att läsa elektroniskt på dator eller läsplatta finns romanen att hämta gratis hos Projekt Gutenberg på adressen <http://www.gutenberg.org/ebooks/15959>. Den går då förstås också att skriva ut på papper.

Styrelsen hoppas på en spännande höst och hälsar alla medlemmar och andra intresserade välkomna till våra arrangemang!

För livets alla skeden...

Vi vill vara en vän för livet. Både i med- och motgång. Därför har vi egna specialister inom företag, aktiehandel, juridik, försäkring och Private Banking som kan hjälpa dig genom livets alla skeden.

Välkommen till en bank för livet!

Kristianstad Bokhandel

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

Mailadress: lennart.leopold@hkr.se

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Disa Lundgren, ordförande; Sigurd Rothstein, vice ordförande; Roland Persson, kassör; Anders Bojs, sekreterare; Lennart Leopold, Kerstin Sjögren Fleischer och Anders Tell, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin, Hans Holmberg och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: *Kristianstadsbladet*

Medlemsblad: Lennart Leopold, redaktör.

Hemsida: Lennart Leopold, web-redaktör.

Medlemsavgift: 125 kronor för enskild medlem, 50 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap är 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsorer: Sparbanken 1826 och Kristianstad Bokhandel